

Yaş Dostu Çevrelerin Değerlendirilmesi: Solis Rehber**Bengisu Belirdi Özkurt**

Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Antalya

E-Posta: bengisubelirdi_94@hotmail.com

Geliş Tarihi: 26 Ocak 2022; Kabul Tarihi: 25 Şubat 2022

Doi: 10.24876/senex.2022.46

Künye: Belirdi Özkurt, B. (2021). Yaş Dostu Çevrelerin Değerlendirilmesi: SOLIS Rehber. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 86-90.

 0000-0002-7174-7975

Özgün Adı: SOLIS Yaş Dostu Çevre Değerlendirme Rehberi

Yazar: Özgür Arun

Türkçeleştiren: -

Yayınevi: Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları
1. Basım ISBN: 978-605-80201-4-6

Original Title: SOLIS Guideline for Age Friendly Environment

Author: Özgür Arun

Translation: -

Publisher: Association for Aging Studies
Publication

1st Edition ISBN: 978-605-80201-4-6

İnsan ömrünün uzamasıyla birlikte tüm dünyada yaşlı nüfus hızla artmaktadır. 2030 yılına kadar dünyadaki her 6 kişiden birinin 60 yaş ve üzerinde olacağı ve 2050 yılına kadar 60 yaş ve üzeri dünya nüfusunun iki katına çıkacağı (2,1 milyar) öngörülmektedir (WHO, 2021). Bu demografik dönüşüm Türkiye’de de kendini göstermektedir. Nüfus projeksiyonları Türkiye’de 2020 yılında %9,5 olan yaşlı nüfusun, 2030’da %12,9, 2040’ta %16,3 ve 2060 yılında ise %22,6 olacağını göstermektedir (TÜİK, 2020). Dünya genelinde ve Türkiye’de yaşanan böylesi bir demografik dönüşüm birçok alanda etkiler yaratmaktadır. Bu alanlardan birisi de birey-çevre ilişkisidir. Buradan hareketle başta kamusal alanda olmak üzere yaşlı bireylerin konut ve kenti kullanma hakkına yönelik ciddi adımlara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Denge problemleri ve düşmeler yaşlı bireylerin karşılaştığı ve onların konut ve kenti güvenli bir şekilde kullanma hakkını

sınırlayan sebepler arasında üst sıralarda yer almaktadır. Nitekim düşmeye bağlı ölümler yaşlı bireylerde kasıtsız yaralanmalara bağlı ölümlerin üçte ikisini oluşturmaktadır (Rubenstein, 2006). Düşme riski yaşlı bireylerde kaygı ve korkuyu doğurarak çevreyi güvenli bir şekilde kullanabilme hakkını sınırlamaktadır.

Yaşlılarda düşmeler ve fiziksel çevre arasındaki ilişki üzerine yapılan son araştırmalar, çoğunlukla denetimli ev modifikasyonlarına, akut bakım tesislerinde risk faktörleri ve kentsel çevrede dış mekân düşmelerinin nedenleri ve sonuçlarına odaklanmıştır (Valipoor, Pati, Kazem-Zadeh, Mihandoust ve Mohammadigorji, 2020). Toplumlar içinde yaşlı nüfusun artmasıyla yaş dostu çevre konusu daha görünür hâle gelmekle birlikte bireysel ve kamusal düzenlemelerin oldukça sınırlı kaldığı söylenebilir. Oysa yaşlı bireylerin yaşam ortamlarının, onların günlük yaşam aktivitelerini bağımsız bir

şekilde gerçekleştirebilmelerine olanak verecek şekilde tasarlanması daha derin anlamlar ifade etmektedir. Öte yandan iç ve dış çevrede bulunan birçok unsur sadece yaşlılar için değil tüm yaş grupları açısından riskler barındırabilir. Bu bağlamda çevreye ilişkin risklerin tespit edilmesi ve bu risklere ilişkin gerekli düzenlemelerin yapılması önemlidir. Konuyla ilgili önemli çalışmalardan birisi Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü'nden Özgür Arun tarafından gerçekleştirilmiştir. Arun çevre niteliğini değerlendirmek amacıyla "Yaş Dostu Çevre Değerlendirme Rehberi", diğer adıyla SOLIS adında bir ölçme aracı geliştirmiştir. Solis ile bireyler için çevredeki riskleri tespit edilebilmek ve yaş dostu çevreler oluşturabilmek amaçlanmaktadır.

Arun öncelikle söz konusu rehberin ortaya çıkışında, gerçekleştirdiği iki çalışmanın katkısı olduğundan bahsetmektedir. Bu çalışmalardan ilkinin Antalya'nın Finike ilçesine bağlı olan Gökbük köyünde, ikincisini ise Antalya Muratpaşa Belediyesi sınırlarında tamamlamıştır. Böylece hem kırsal hem de kentsel alanlarda yaş dostu çevrenin önemine yönelik kıymetli gözlemler ve deneyimlere sahip olmuştur. Nitekim Arun, Solis'in de bu iki çalışmanın bir ürünü olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Solis'in konut içi fiziksel düzenlemelerle ilgili bilgi sunarken aynı zamanda kentsel düzenlemeler için de önemli bir rehber olduğunun altı çizilmelidir.

Arun Solis ile yaş dostu çevre tasarımının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Rehberde kentteki erişilebilirlik konusuna dikkat çekerek uygunsuz konut ve çevre koşulları, karmaşık bina tasarımları, uygunsuz zemin şartları gibi durumların düşme ve kazalara yol açabileceğine değinilmektedir. Bu bağlamda Solis'in temel amacı da çevresel koşulların değerlendirilmesini sağlamak ve her yaşta birey için yaşanabilir bir çevre yaratılmasına katkı sağlamaktır.

Arun, Solis'in etkin bir şekilde hayata geçirilebilmesi için dört ana bölüm olduğuna vurgu yapmaktadır. Bunlardan ilki "Temel İlkeler"dir. Bu bölümde yaş dostu çevre yaratma ile ilgili 9 temel ilkedenden bahsedilmektedir. İkinci bölüm ise "Solis" kapsamındaki alanların tanımlandığı ve bu alanlara ilişkin uygulama yönergelerinin açıklandığı bölümdür. Bu bölümde Solis'i kullanarak konutların yaş dostu çevre açısından risklerinin değerlendirilip, bu risklere ilişkin konut içinde kısa vadede yapılabilecek düzenlemelerle ilgili bilgiler sunulmuştur. Söz konusu değerlendirme bir konutta bulunma ihtimali olan 9 fiziksel mekânı içermektedir. Her bir mekân değerlendirmesi Solis bileşeni olarak, her bir bileşenin içinde tanımlanan riskli durumlar da risk unsurları olarak adlandırılmıştır. Bir konutta bulunma ihtimali olan 9 fiziksel mekân a) Bahçe Girişi, b) Apartman Girişi, c) Konut Girişi ve Koridor, d) Oturma Odası, e) Mutfak, f) Yatak Odası, g) Banyo & Tuvalet, h) Merdivenler, i) Kiler/Bodrum/Depo şeklinde sıralanmış olup Solis'in 9 ana bileşeni olarak kabul edilmiştir. Her bir bileşen için en az 7 en çok 11 risk unsuru belirlenmiştir.

Üçüncü bölüm olan "Solis Değerlendirme" bölümünde ise söz konusu bileşenlerde bulunan risk unsurlarının nasıl hesaplanacağına dair bilgilere yer verilmiştir. Bununla birlikte elde edilen puanın risk düzeyi skalasında nasıl değerlendirileceği ve hangi risk düzeyinde ne gibi düzenlemelerin yapılabileceğine ilişkin açıklamalar ve öneriler yer almaktadır. Öncelikle her bir bileşen içindeki her bir risk unsuru "Evet" ya da "Hayır" şeklinde yanıtlanmaktadır. "Evet" yanıtı riskin olduğu anlamına gelir ve 1 puan alır. "Hayır" yanıtı ise risk bulunmadığı anlamına gelir ve 0 puan alır. Her bileşen, değerlendirme sonucunda ham bir puana ulaşmaktadır. Tablo 1'de bileşenler, her bir bileşendeki risk unsuru sayısı ve ham puan aralıkları gösterilmiştir.

Bileşen	Risk unsuru sayısı	Ham puan aralığı
Bahçe Girişi	9	0 ile 9 puan
Apartman Girişi	10	0 ile 10 puan
Konut Girişi ve Koridor	7	0 ile 7 puan
Oturma Odası	11	0 ile 11 puan
Mutfak	11	0 ile 11 puan
Yatak Odası	11	0 ile 11 puan
Banyo & Tuvalet	10	0 ile 10 puan
Merdivenler	8	0 ile 8 puan
Kiler/Bodrum/Depo	8	0 ile 8 puan

Tablo 1. Bileşenler, Risk Unsuru Sayısı, Ham Puan Aralığı

Örneğin 10 risk unsurunun bulunduğu apartman girişi en az 0 en fazla 10 puan alacak şekilde düzenlenmiş olup apartman girişinde hiç risk bulunmuyorsa 0 puana erişilirken, bütün riskler bulunuyorsa 10 puana erişilmektedir. Yani, risk unsuru sayısı kadar ham puan elde edilmektedir. Bundan sonra basit bir formül kullanılarak elde edilen

ham risk puanları 100 puanlık bir skalada tekrar hesaplanmaktadır. Dönüştürülen puanlar *güvenli*, *dikkat*, *riskli*, *çok riskli* ve *güvensiz* olmak üzere beş düzeyden oluşan "risk düzeyi skalası"nda değerlendirilerek her bir alan için nihai risk durumu belirlenir (Grafik 1).

Grafik 1. Risk Düzeyi Skalası

Son olarak "Yaş Dostu Çevrenin Oluşturulması" bölümünde daha önce belirlenmiş olan 9 bileşende bulunan risk unsurlarına yönelik yapılması gereken uygulamalar ve kaçınılması gereken durumlara ilişkin önerilere yer verilmiştir.

Bu kısımda konut içinde bulunabilecek olan her bir bileşen için ayrı ayrı "emin olun", "bunlardan kaçının" ve "göz önünde bulundurun" alt başlıklarında okuyucu ve uygulayıcının rahatlıkla anlayabileceği sadelikte en temel öneriler sunulmuştur.

Yaş dostu çevre, hizmet veya ürünler sağlamanın öneminin giderek arttığı bir süreçte politika yapıcılar, hizmet sağlayıcılar ve akademinin bu konuya daha fazla eğilmesi gerekmektedir. Yaş dostu çevreler sadece yaşlı bireyleri değil toplumun genelini kapsayıcı bir bakış içermekle birlikte bilhassa yaşlı bireyler için daha kritiktir. Bu nedenle yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını, beklentilerini ve özel koşullarını göz önünde bulunduran iç ve dış mekân düzenlemeleri yapılması kişilerin güvenliği, bağımsızlığı ve yaşam kalitesi açısından önemlidir. İç ve dış mekândaki düzenlemeler düşme ve kaza riskini azaltmakta, yaşlıların günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirebilmelerine olanak vermekte ve böylelikle yaşam kalitelerinin artırılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda Solis'in tam olarak bu ihtiyaca yanıt vermek üzere tasarlanmış, kolay anlaşılabilir ve kolay uygulanabilir bir rehber niteliği taşıdığı söylenebilir. Bu rehberin etkin bir biçimde uygulanabilmesi için uygulayıcıların Yaş Dostu Çevre Farkındalık Eğitimleri'ni (Solis-E) almaları gerekmektedir. Solis, iç ve dış mekânlardaki riskleri tespit etmek ve gerekli iyileştirmeleri yapmak amacıyla araştırmacılar, yerel yönetimler, kamu kurumları, huzurevi ve bakımevleri gibi kurumlar, bakım verenler, çocuklar, yetişkinler ve yaşlılar gibi birçok kişi ve kurum tarafından herhangi bir uzmanlık gerektirmeden kullanılabilir basit ama etkili bir rehberdir.

Kaynakça

Arun, Ö. (2020). SOLIS: Yaş Dostu Çevre Değerlendirme Rehberi. Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları.

Rubenstein, L. Z. (2006). Falls in older people: epidemiology, risk factors and strategies for prevention. *Age and Aging* (2), 37-41.

TÜİK. (2021). Haber Bülteni, Sayı 37227, İstatistiklerle Yaşlılar, 2020, Mart 2021. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

WHO. (2021). <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>. Erişim Tarihi: 26.01.2022

Valipoor, S., Pati, D., Kazem-Zadeh, M., Mihandoust, S. & Mohammadigorji, S. (2020). Falls in Older Adults: A Systematic Review of Literature on Interior-Scale Elements of the Built Environment. *Journal of Aging and Environment*, 34 (4), 351-374.